

КУЛТУРНА И НАЦИОНАЛНА МИСИЈА ДАБРОБОСАНСКОГ МИТРОПОЛИТА ГЕОРГИЈА НИКОЛАЈЕВИЋА (1807–1896)

Анстракт: Ђорђе Николајевић је учио за свештеника, исказао је спремност да се посвети послу учитеља, писца, уредника и митрополита. Старином је породица Николајевић пореклом из Херцеговине, доселила се у Срем и национално афирмисала. Георгије је, захваљујући знању, оставио на рубном подручју Српства значајан национални и духовни траг. Окружен снажним деловањем католичке и исламске вере, излаз је тражио на културном плану. Остварио је упечатљиво животно дело у Дубровнику, Задру и Сарајеву.

Кључне речи: Ђорђе Николајевић, Срем, Беч, Дубровник, Задар, Сарајево, свештеник, учитељ, уредник, митрополит дабробосански.

Николајевић Георгије Ђорђе (Јазак, Срем, 20.4.1807 – Сарајево, 8.2.1896) је био дабробосански митрополит, књижевник и родољуб. Породица Ђорђа Николајевића потиче из Херцеговине, а доселила се у Срем 1635.¹

Дуги 19. век оставио је у животу и раду Ђорђа Николајевића јединствен траг преплитања општих прилика и напора појединца да изврши културну и духовну активност, која је прерасла у мисију. Изузетан животно пут утицао је на развој Николајевића, који је из родног Срема кренуо на школовање у Беч, обрео се по заповести митрополита Стратимировића у Дубровнику, где је боравио од 1829. до 1858. Имао је јединствену прилику да прими епископа Рајачића, да забележи долазак владике и песника Петра II Петровића Његоша. Био је национални повереник Гарашанинове пропаганде о повезивању јужнословенских покрета. Остварио је добре везе са руским конзулом Јеремијом Гагићем, Матијом Баном и са значајним личностима Цетиња.

Следећу животно етапу, 1858–1880, радио је Задру као професор Богословије. Животно пут завршио је у Сарајеву, где је оставио траг, прво као сарадник митрополита Саве Косановића, потом као ректор Богословије, секре-

---

¹ Димитрије Руварац, *Животопис Ђорђа Николајевића*, Земун 1898, стр. 3.

тар Конзисторије и митрополит дабробосански (1885–1896). Поред редовних дужности, сарадник је и уредник *Српско-далматинског магазина* 1842–1861. и 1869. Објављивао је преводе са немачког, руског, италијанског. Предано је вршио културну мисију као свештеник, учитељ, наставник, сарадник листова, уредник и писац. Занимао се за фолклорну грађу, био посвећен школовању омладине, подизању школа и цркви на територији Босне и Херцеговине.

Разумео је историјске моменте, када је био у дубровачкој архиви више од писара повеља српских краљева, и обавио је комплексан посао историчара. У Задру је не само професор, већ национално ангажован уредник, у Сарајеву све знање, искуство, хуманост, преточио је у културну, националну и духовну мисију. Свест о српској националној мисији, исказана кроз рад Николајевића и данас је актуелна ради потребе очувања и преиспитивања националних интереса. Вешта рука Николајевића није заборављала ни духовне потребе и захтеве по питању штампања богослужбених књига, чије је слање из Русије власт настојала да спречи. Иако је српска историографија позитивно оценила његов рад, поједини momenti заслужују реафирмацију због изузетног деловања.²

Свршио је Карловачку богословију са препоруком, ступио је на поље јавног рада, прво 1828/29. као иришки учитељ у трећој нормалној класи. Напустио је службу, по жељи "вишег изобраења", у намери да учи у Пешти филозофију, затим медицину. Убрзо, у новембру 1829, на позив Стратимировића оставио је тек започете студије, јер га је чекало место учитеља у Дубровнику.³ Радило се о деликатној мисији, јер је тамошња српска општина имала само 300 душа. Долазио је до тада из манастира Дужи калуђер и тајно држао службу на покретном иконостасу.

Долазак Николајевића унапредио је образовни и духовни живот Срба. Град је тада имао европски значај, јер су водеће државе имале тамо своје представнике, конзуле, са којима је успоставио добре односе и код којих је уживао углед. Отворио је школу, тобож ради држања катихизиса. Кријући праву намеру, као љубитељ књиге и народне просвете, радио је учитељски посао до 1848. Школа је тада од верске прерасла у јавну српску школу, доведен је још један свештеник, који је у исто време био капелан и учитељ.

Постао је узор свештеницима у Далмацији и Херцеговини, који су, угледајући се на њега, почели отварати школе. Срби су доводили децу на школовање из Метковића, Мостара, Требиња, из Босне, највише из Сарајева. Они су за годину дана научили српски читати, молити се, писати и рачунати. Привукао је у школу и женску децу, претежно Срба из Дубровника и Херцеговине. Предан учитељском послу 15 година, није радио само празником и четвртком после подне. Обука је трајала по пет "сахата" на дан. Од талентованих ђака истакли су

---

² Ирена Арсић, *Петар II Петровић Његош и Ђорђе Николајевић: два лица српске дипломатије и државништва*, Његошев зборник, бр. 2, Споменица о двестогодишњици, Нови Сад 2014, стр. 403–417.

³ Димитрије Руварац, *Животопис Ђорђа Николајевића*, Земун 1898, стр. 8, 9,

се Поповац и Шуковац из Метковића, Драго и Ристо Памучина из Требиња и Перо Божић из Мостара, који су за годину дана научили буквар, часловац, псалтир, катихизис, српски су писали и читали.

Учитељски рад Николајевића ценио је и патријарх Јосиф Рајачић, када га је 1852. предложио за васпитача кнежевог сина Петра Карађорђевића у Србији. Лична трагедија нагнала је Николајевића да се упути у Београд, где ће обновити старе и створити нове везе, ради слања младих на школовање. Послао је из манастира Дужи монахе Никанора Дучића и Серафима Перовића, потоњег митрополита у Мостару. Након школовања Дучића шаље за учитеља у Сарајево. Имао је намеру да у цариградску семинарију смести бар једног питомца. Упућивао је ђаке на школовање у Беч, Пешту, Карловце, Београд, Задар и друга места. Намере Николајевића није пресекао 1858. ни премештај у Задар, на место професора у Богословији. Слао је бар по двојицу својих штићеника у Београд, "нека се науче слободним духом дисати а не вазда дрхтати у сужањству". Међу слушаоцима Београдске богословије био је будући дабробосански митрополит Сава Косановић, који се 1860. препоручује Николајевићу.

Сиромашне и добре ђаке помагао је новчано док су били на школовању у Бечу, Пешти, Загребу, Грацу, Београду, Карловцима... Ради помоћи сиромашним ђацима у Загребу, Бечу и Грацу, оставио је 6.000 форинти. Давао је за живота новчане прилоге школама и заводима за сиромашне ђаке, препоручивао их пријатељима у Београду. Ради завештања, оставио је 1879. закладу од 12.000 форинти за честите девојке, удаваче из Јаска. Ако се удају у места свога рођења, имале су право на мираз, што говори о патријархалном васпитању, разумевању прилика у месту рођења и добрим намерама да осигура живот становника.⁴ Основао је 1879. фонд под називом *Заклада протопрезвитера Ђорђа Николајевића* у износу од 12.000 форинти за школовање једног Србина из Дубровника и Боке.⁵ Са 15.000 форинти помагао је градњу нове школе у Блажују, са 10.000 форинти школе у Варцар Вакуфу, а са 9.000 форинти Србима у Босанској Градишци. Поред градње српских православних школа, помагао је школску омладину у Српској великој гимназији у Сарајеву са 10.000 форинти. Оставио је и 15.000 форинти за стипендије три српска ђака из Јаска и Босне и Херцеговине. Ради помоћи сиромашним Србима, ђацима у Загребу, Бечу и Грацу, оставио је 6.000 форинти. Споменица посвећена Стеви Калуђерчићу указује на митрополита Николајевића као великог добротвора, који је српској школи у Блажују крајем 1891. дао 30.000 круна, следеће године школи у Варцар Вакуфу (Мркоњић Град) 20.000 К, током 1893. дао је за градњу школе у Босанској Градишци 18.000 К, закладу за школу у Босанском Петровцу од 50.000 К. Показао је народу да цени значај просвете, да личним примером ради на уздизању обра-

⁴ АСАНУК, Сремски Карловци, Ф А, кутија 265, М 335 и 293.

⁵ Димитрије Руварац, *Животопис Ђорђа Николајевића митрополита Дабро-босанског*, Земун 1898, стр. 6–16, 29, 52, 73.

зовања српског народа. Тестаментално је оставио укупно 135.523 форинте кроз закладе, дарове, поклоне, припомоћи, стипендије и прилоге. Био је штедљив, несебичан према Српској цркви, школама, рођацима и талентованим ђацима. Окружницом из 1886. објавио је да се укида венчаница, такса за брачне дозволе, јабука, такса за рукополагање, синђелија, такса за подаљење парохије, батик, годишња пристојба пароха архијереју, наплата за освештење цркве.⁶ Несумњив је његов значај у унапређењу организације Српске цркве и културе у Босни и Херцеговини. Николајевић је дао иницијативу за подизање споменика књижевнику Сими Милутиновићу Сарајлији, "рођеном сину ових покрајина". Изабран је 1890. од Певачког друштва *Слога* у Сарајеву за утемељивача. Настојао је добротворством да унапреди живот у запуштеној Босни и Херцеговини. Новац је обезбеђивао од годишње плате у износу 8.300 форинти.⁷

Родољубиви рад Николајевића допринео је да му се обраћала Општина дубровачка, монаштво из Херцеговине, бројни појединци, тражећи савета и помоћи. Јанићије Памучина назвао је то народно чувство речима "ватрено родољубље". Свештеничке врлине доводиле су Николајевића у прилику да се у Дубровнику прихвати крштења деце, да саветује и помаже калуђере из Херцеговине. Пружао је утеху угњетенима из Дубровника, Мостара, Фоче, Пријеполја, Стоца, Требиња, Никшића, Пиве, Гацка, Невесиња, одакле су људи ради трговине долазили у Дубровник. Отварао је школе, градио и поправљао цркве и манастире у Херцеговини. Посебно је пратио невоље Срба у Босни и Херцеговини, са жељом да им пружи заштиту. Преко Нићифора Дучића, кнежевске канцеларије у Београду, шаље молбенице патријарху и султану у Цариград. У Далмацији је уочавао потиштеност српског народа и потребу да се обраћањем цару Фердинанду I створе услови за рад цркве, школе и народности. Није заборавио родни крај у време револуције 1848, када је преко патријарха Рајачића и бана Јелачића упутио помоћ од 630 форинти. Носио је милоште у Шајкашку и обилазио 1850. родни крај. Радећи у Задру на месту свештеника, бавио се питањима цркве, школе, свештенства и народа. Помагао је владици на пољу црквене управе, бавио се питањем уређења дотација свештенства. Положај српског народа у Монархији доживљавао је као невоље на које није могао да остане равнодушан. "Наше стање у Аустрији, тј. нас Србаља, заиста је жалосно. Наша браћа у Србији зову нас Швабама, Црногорци зову нас Латинима, а Швабе и Латини зову нас Русима. Руси нас пак не воле, јер нисмо њихови поданици. Наши великаши презиру своју цркву, своје свештенство, свој народ... може бити да у свом срцу, у својој души и не презиру, само да се већма кроз то, где треба умиле. Види се да нас туђи људи не познају, рекао би да нашу верност,

⁶ Споменица о педесетгодишњици рада Стеве Калуђерчића, Сарајево 1933, стр. 44.

⁷ Димитрије Руварац, *Животопис Ђорђа Николајевића митрополита Дабро-босанског*, стр. 114, 115.

наше пожртвовање, наше заслуге не признају. Тужни наш народ, докле ће тако патити".⁸

Близина немирног подручја Херцеговине утицала је на положај Николајевића, који је искусио да "ко за народно добро ради, тај страда". Национални рад у Дубровнику подразумевао је контакте са руским конзулом Гагићем, што се сматрало опасним за државу. Организовање светосавске свечаности у Дубровнику 1849. био је повод за полицијски претрес. Сумњичен је и за време Кримског рата да учествује у растурању руских прокламација, да се у цркви кличе руском цару. Присутне су сумње у време устанка Луке Вукаловића у Херцеговини, што је имало за последицу удаљавање из Дубровника. Сумњив је полицији, што је био разлог да га далматински владика Кнежевић, по наредби барона Мамуле, премести 1858. у Задар. Деликатне прилике условиле су да, на предлог далматинског намесника барона Родића, 1882. буде предложен, "добродржећи и умно свеж", за архимандрита и потпредседника конзисторијалног. Напоран рад на организовању митрополије није пријао митрополиту, па је два пута подносио оставку.

Организовао је у приватној кући у Сарајеву богословију, а затим је митрополит Сава дао своје земљиште у Рељеву. Иако је богословија 1884. почела са радом, Николајевић је тражио 1894. да се премести у Сарајево. Доцније "вандредне прилике" допринеле су заборављању датог обећања.⁹ Народ је исказивао неповерење, црквене општине одбијале су да шаљу митрополиту црквене рачуне из страха да не би остале без новца. Општине су тражиле да рукују новцем и врше право избора свештеника. Неки свештеници једва су знали писати, други су новцем купили парохију, зато су је сматрали као своју сопственост. Питање гробља у Сарајеву решавало се на министарском нивоу на штету Срба. Покушај да се оно измести одбио је Калај, па је сва кривица за бројне проблеме пребачена на митрополита.

Руварац у књизи *Животопис Ђорђа Николајевића* пише о страху народа од унијаћења у прво време окупације. Неки војнички заповедници затворили су на силу цркве, као у Коренићима и Билећи, а на другим местима терали свештенике да сами освештају цркву, као у Билећи. Притисак се осећао на сваком кораку. Сам владин саветник Мјерошевски толико се заборавио да је нудио митрополиту Сави унију. Завођење комуналних школа побудило је подозрење народа према власти и митрополиту. Напад на веру приморао је митрополита Косановића да се обрати писмом тадашњем дворском секретару, Србину Федору Демилићу од Пањове, у коме му се жалио на римску пропаганду "која га не оставља на миру, него му задаје нове јаде и пружа му прилику да у религиозном огорчењу проклиње и нову судбу и нову слободу". Дрско понашање грофа Мјерошевског, по запису Николајевића, навело је митрополита Саву да извлачи

⁸ Исто, стр. 13–57;

⁹ Исто, стр. 74, 75, 77, 79, 80, 82.

закључке. "Кад овако говори митрополиту једно високо лице при земаљској влади, та шта раде мањи органи у средини нашег неуког свештенства и простога народа? ...да ће он цесар и у будуће својом царском милошћу, покровотелствовати православној вјери и народности српску у Босни и Херцеговини... Анексија још није у форми извршена, линија до Митровице, или још даље, није ни повучена, а језуити већ истичу и треће и најтужаљивије питање, које не води к цјели државној, а мало ће користи принети и римској курији". Свест о религиозној осетљивости подручја и фанатизам мухамеданаца нису омели намере апостола уније. Писмо Демелићу имало је за последицу да је Мјерошевски отишао из Сарајева, да су господа постала мекша. Пропаганда католичка се мало стишала, али је српска "независна" штампа остала иста. Нападан је Сава од *Заставе*, 1883, уз примедбу да народ нема утицаја и да није митрополитом задовољан. Порицана је његова заслуга за добијање богословије и конзисторије и приписивана последицама Херцеговачког устанка. Упркос критикама и узбурканим страстима, Никодим Милаш се диви храбрости Косановића да устане против римске пропаганде и бори се да "православље процвета у тами".¹⁰ Пропаганда није митрополита само узнемиравала, него и до крајности дражила. Николајевић се уверио у мирну нарав босанског православног народа, ако се са њим понаша правично и човечно. Невешто опхођење чиновника и мржња према православној вери и српској народности изазивају и вређају осећања. Истиче да су светиње Турци респектовали, док се у Хабзбуршкој монархији на силу намећу комуналне школе. Стао је на страну оних који су сматрали да Карловачка митрополија нема ни историјско ни канонско право над црквом православном у Босни и Херцеговини.

Деловање Николајевића на рубном српском подручју упућивало га је на деликатну културну и духовну активност. Митрополит дабробосански Николајевић обраћао се патријарху у Сремске Карловце и поводом жеље муслиманке, удате за Србина Лазара Дукића, да пређе у православље. Страх од реакције средине нагнао је митрополита да умоли патријарха да се покрштавање и венчање обави у Карловцима, Новом Саду или Сомбору. Како би се избегла велика "узрујаност међу мухамеданцима", Алмаза Зелић примила је српску православну веру са именом Роксанда. Став митрополита Николајевића указује на верску осетљивост народа Босне и Херцеговине.¹¹

До које мере су прилике биле тешке, види се из ставова савременика. Никодим Милаш је живот у Босни и Херцеговини оценио речима "вишевековна патња" и да народ тек треба да дочека мало бољи живот. Стање које је наступило названо је "вандредним приликама" и било повод за остављање богословије изван Сарајева. Постојала је свесна намера власти да удаљавањем српског духовног училишта допринесе његовој маргинализацији.

¹⁰ Исто, стр. 83–87, 89.

¹¹ АСАНУК, Ф А, кутија 267, 1893/М.156;

Укључио се у расправу о црквеном питању. Сматрао је да се Карловачкој митрополији не може признати ни историјско ни каноничко право власти над православнима у Босни и Херцеговини, супротно ставу Никодима Милаша и патријарха Анђелића. Пристао је Николајевић да се у Сарајеву, од стране Земаљске владе, издају богослужбене књиге, које су недостајале свештеницима. Дотадашњи увоз књига из словенских земаља био је забрањен. Налазио се у редакционом одбору и надзирао штампање књига. Радам Николајевића на пољу издавања богослужбених књига био је задовољан и професор Јован Живановић из Сремских Карловаца, најбољи познавалац црквенословенског језика. Слао је у Београд, научним круговима, старе и ретке српске богослужбене и друге књиге.¹²

По доласку у Дабробосанску митрополију старао се о уређењу црквене управе, посебно митрополијске архиве, конзисторије и богословије. Увео је ред у Дабробосанској митрополији и администрацији, уредио попис свештенства, парохија, манастира и школа, са којима је остварио преписку. Није се устезао 1883. да критикује римокатоличку пропаганду у Босни и Херцеговини. Признање за борбу са католичком пропагандом бискупа Штадлера добио је од епископа Никодима Милаша и проте Јована Бороте. Заједно са Савом Косановићем zaloжио се за отварање дијецезе у Бањалуци. Предложен је патријарху цариградском као кандидат Његова величанства за митрополита. Добио је државну потврду 23.12.1885, а посвећен у Бечу 2.2.1886. као митрополит синодални. Николајевић се примио да води "отачаствену цркву" пошто је дао заклетву у Бечу. Инсталисао је три епископа – митрополита: у Мостару Леонтија Радуловића и 1889. Серафима Перовића, у Тузли 1892. Николу Мандића. Допринео је да семинарија у Рељеву буде претворена 1892. у богословију. Најпространија дијецеза се протезала од Пљеваља до Бишћа и од Туме до Лијевна, коју је неуморним радом обишао. Осветио је нових 55 цркава, дао помоћ у градњи цркве у Врбасу, Сарајеву...

Николајевић је имао заслуге за покретање часописа *Дабро-Босански источник* 1.7.1887. Упркос тенденцијама власти да спута национално, он је у наслов унео *источник*, како би на симболичан начин указао на народну везу, народна обележја, духовну повезаност. Старао се о очувању традиције, тражио од свештеника и учитеља да као сарадници бележе обичаје и успомене на народни живот и традицију (опис села, гробаља, постанак и садржај рукописних књига и писама, обичаја везаних за крсну славу, здравице, рођење, крштење, просидбу, венчање, сахрану, годишња доба, верске празнике...). Подстицао је свештенике на оснивање певачких друштава, подучавање неписмених. Забра-

---

¹² Димитрије Руварац, *Животопис Ђорђа Николајевића митрополита Дабро-босанског*, стр. 109–114.

њивао је продају икона без печата митрополије, како би се избегао католички утицај.¹³

Љубав према књижевности је из школског доба, настала у Сремским Карловцима. Читао је немачке и латинске књиге, преводио моралне и поучне приповетке. Преводи настали у ђачко доба су доцније штампани у *Српском магазину*, *Грлици*, коледарима *Матице далматинске* и другим издањима.

По доласку у Дубровник научио је талијански језик, бавио се преводилачким радом, дописник је у листовима. Слао је уреднику Теодору Павловићу чланке у Пешту. Лист је од 1835. носио име *Српски народни лист*, а од 1838. *Српске народне новине*. Познат је по извештају о борбама између Срба и Турака у Херцеговини и погибији Смаил-аге Ченгића од ускока Новице Церовића.

Током боравка у Дубровнику обавио је значајан посао везан за српску културну баштину. Сарадник је од 1836. Вука Стефановића Караџића на прикупљању пословица. Министарство у Бечу тражило је из дубровачког архива старе ћирилске рукописе. Заповест је спроводио начелник Дубровачког округа барон Шалер. По молби властеле, добио је из Беча дозволу да се сачине преписи. У писарници Окружног поглаварства, под надзором умировљеног ц. кр. саветника грофа Филипа Кабоге, латинским словима вршио је препис старих ћирилских списа из дубровачке архиве. Истовремено, схватајући национални значај, тајно је преписао исте списе ћирилицом. Оригинали су однети 1830. у Беч. Рад Николајевића изашао је 1840. у Београду под насловом *Српски споменици, или старе рисовуље, дипломе, повеље и сношенија босански, српски, херцеговачки, далматински и дубровачки краљева, царева, банова, деспота, кнезова, војвода и властелина*. Књига је штампана на 336 страница, под именом попа Павла Карановића Твртковића, захваљујући трошку господара Јеврема Обреновића, познатог покровитеља српске књижевности. Љубав према старим српским споменицима, може се рећи, неговао је током целог живота и зато је могао сачинити прву српску збирку од прворазредног значаја.

У *Српском магазину* и *Босанско-херцеговачком источнику* описивао је старе књиге. Бавио се у Дубровнику животом и делом дубровачких писаца. У *Грлици* је 1839. објавио опис Округа дубровачког. Опис осталих округа, далматинских и бококоторских, са посебним освртом на историјску грађу Православне цркве, оставио је у *Српском магазину* 1843–1850. Јанићије Памучина назвао је то народно чувство "ватреним родољубљем".

Допуштао је 1851. штампање чланака Памучине у *Магазину* и изазвао незадовољство римокатоличких свештеника. Заслужан је за настанак првог *Шематизма Епархије далматинске*. Бележио је и савремене догађаје, промене у Цркви. Бавио се писањем поучних приповедака, у намери освешћења и просвећења. Издао је 1840. књигу намењену васпитању омладине, под насловом *Младић како треба да се изобрази*, а 1856. *Девојчица како треба да се изобрази*.

---

¹³ Исто

зи. Преводио је за *Српски магазин* текстове са руског, одушевљен делима писца свога доба. Објавио је у *Летопису Матице српске* Манцинијеве оде на смрт Наполеона, под насловом *Пети мај, Бадњи дан и Кнежевићи са кратком историјом Лике и Крбаве*. Утицај на патриотско национално обликовање мњења имао је *Србски Далматински магазин*, преко кога се ширила мисао о националном интересу, који је превазилазио ситан рачун. Трговци су новцем уздизали не само лично богатство, већ подстицали стваралаштво и књигу. Уредник је *Српско-далматинског магазина* 1842–1862. и још 1869. Уредио је 15 књига истог *Магазина*. Прихватио се уредништва од др Теодора Петрановића, који је уредио шест књига. Уреднички посао оставио је Герасиму Петрановићу. Захваљујући овом часопису Срби су у Далмацији учили читати, мислити, осећати. Срби су до тада читали само *Часловац* и *Псалтир*, док су Доситеј, Рајић и Мушички мало коме знани у "расејаном и погаженом народу". Сарадници *Магазина* били су: Матија Бан из Србије, Иван Франо Јукић из Босне, Јоаникије Памучина из Херцеговине, Стефан Љубиша из Боке, Ђорђе Срдић из Црне Горе; приповедачи: Јован Сундечић, Вукола Поповић, Константин Јовановић, Димитрије Васиљевић, Симеон Кончајевић, Јаков Ардалић. Српкиње сараднице биле су Аделаида Квекић и Ана пл. Стратимировић. Сарадници из Хрватске су: Никола Беговић, Манојло Грбић и Јово Будисављевић; из Херцеговине: Никанор Дучић; из Далмације: Герасим Петрановић, Исаија Олујић и Лазо Томановић... Међу њима су и песници Петар Петровић Његош, Петар Прерадовић, А. Казанчић, Станко Враз...

Николајевић је са места уредника водио борбу за име српско и језик. Није пристајао на илирство, на равнодушност по питању језика, зато је стао уз Вука и Даничића. Чланак *О стању римокатоличког вероисповедања у Херцеговини*, објављен у *Магазину* 1851, изазвао је љутњу фратора и био један од повода за уклањање Николајевића из Дубровника. Текст *Неке черте о Дубровнику*, објављен 1850. у 23. броју *Шумадинке*, опис је дешавања у време револуције.

Водио је из Дубровника преписку са митрополитима Стефаном Стратимировићем, Стефаном Станковићем, Јосифом Рајачићем, Петром II Петровићем и Григоријем (мостарским), са владикама Пантелејмоном Живковићем и Јеротијем Мутибарићем, са многим српским, руским и словенским књижевницима, српским државницима и знаним људима свога доба. Мотив за писање расправа налазио је у одбрани интереса мирског свештенства од доминације калуђера. Иако у поодмаклим годинама, уредио је 1881. и 1882. *Шематизам Дабро-босанске епархије*.¹⁴ Најважнији књижевни труд, остварен у Босни и

¹⁴ Димитрије Руварац, *Животопис Ђорђа Николајевића митрополита Дабро-босанског*, Земун 1898, стр. 58–91. Библиографија радова Ђорђа Николајевића обухвата следећа дела: 1) *Српски споменици или старе рисовуље, дипломе, повеље и сношенија босански, српски, херцеговачки, далматински и дубровачки краљева, царева, банова, деспота, кнезова, војвода и властелина*, Београд 1840, стр. 336; 2) *Младић како треба да се изобрази*, превео са немачког Ђорђе Николајевић, Задар 1840, стр. 355; 3) *Љубитељи просвејштанија, српско-далматински магазин*,

Херцеговини, постигао је састављањем дабробосанског шематизама и покретањем црквено-богословског листа *Босанско-херцеговачки источник*. Ова дела сматрају се књижевном и духовном основом српске културе у Босни и Херцеговини. Окружницом је 1886. подстицао свештенство Босне и Херцеговине на записивање старина, предања везаних за назив места, опис краја, обичаја...

Одликован је 1850. од Франца Јосифа Златним крстом за заслуге, јер је "одржао" мир у Дубровнику у време револуције, а од руског цара Орденом Св. Ане трећег реда. Руски цар Никола даровао је 1853. проту Ђорђа за уређивање *Магазина* брилијантским прстеном у вредности од 500 рубаља.

Уживао је респект код власти, а углед код народа због заслуга на књижевном, просветном, добротворном и црквеном пољу. Савременици су имали јасну слику улоге митрополита, који се у немирно доба нашао у средишту националних збивања. Члан је Матице српске у Новом Саду, Матице далматинске, Друштва српске словесности, Српског ученог друштва. Српска национална мисао подстицала га је на различите културне активности, усмеравала у правцу мисије, како у Дубровнику тако у Задру и Сарајеву.

Летопис је 1897. обележио у Матици српској смрт митрополита Николајевића читуљом проте Јована Вучковића.¹⁵

Mara Sovljakov

Cultural and National Mission of Metropolitan of Dabar-Bosnia Georgije Nikolajevic (1807-1896)

Summary

The Metropolitan of Dabar-Bosnia Georgije Nikolajevic was a national worker, responsible for the cultural elevation of the Serbs of Bosnia and Herzegovina through schools, magazines, books, which indicates the hard work of one effective individual. National, cultural and spiritual organization of the endangered Serbs was an imperative to which he was totally dedicated. He was a priest who established himself as a scientific, cultural and national worker, working at the Serbs border in Dubrovnik, Zadar and Sarajevo in quite a complex religious and national circumstances. Extended as defender of the national interests, he was located in the

---

Задар 1842, стр. 120; 4) *Далматински магазин* (уредник 1842–1861. и 1869; 5) *Грлица*, Цетиње (прилози) 6) *Летопис Матице српске* (прилози у броју 45 из 1838, 56 из 1842, 69 из 1845) 7) Неке черте о Дубровнику (допис), *Шумадинка* 1850; 8) *Дјевојчица, како треба да се изобрази*, превод са немачког, Беч 1856, стр. 126; 9) *Протопрезвитер и његово достојанство*, Задар 1878; 10) *Животопис и добротворство Боже Бошковића* 11) *Шематизам Дабробосанске митрополије за 1882. и 1883.*; 12) *Дабро-босански источник* 1887.

¹⁵ Живан Милисавец, *Историја Матице српске III*, Нови Сад 2000, стр. 221.

МАРА ШОВЉАКОВ, *Културна и национална мисија дабробосанског митрополита...*

center of events, ready to respond to the challenges of time. He marked a long 19th century as a great philanthropist and humanitarian.